

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-669-0-69>

**THE PHENOMENON OF RELIGIOUS IDENTITY
OF UKRAINIAN SOCIETY**

**ФЕНОМЕН РЕЛІГІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ
УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**

Zdioruk S. I.

*Doctor of Philosophy, Professor,
Honored Worker of Science and
Technology of Ukraine,
Leading Researcher of the Center for
Domestic Policy Studies,
National Institute for Strategic Studies
Kyiv, Ukraine*

Здіорук С. І.

*доктор філософії, доцент,
Заслужений діяч науки і техніки
України,
провідний науковий співробітник
центру внутрішньополітичних
досліджень,
Національний інститут
стратегічних досліджень
м. Київ, Україна*

Tokman V. V.

*Doctor of Philosophy,
Leading Researcher of the Center for
Domestic Policy Studies,
National Institute for Strategic Studies
Kyiv, Ukraine*

Токман В. В.

*доктор філософії,
провідний науковий співробітник
центру внутрішньополітичних
досліджень
Національний інститут
стратегічних досліджень
м. Київ, Україна*

У науковій гуманітаристиці вчені доволі часто оперують поняттям «ідентичність», коли йдеться про психічну здатність людини пов'язувати й корелювати себе з певними індивідуальними чи колективними вимірами буття. Поняття ідентичності вельми багатоліке, як саме життя індивіда. Вона може бути громадянською, політичною, мовною, професійною, соціально-рольовою, біологічно-статевою, ціннісною, національною тощо. З огляду на множинне існування віросповідних напрямків, деномінацій і толків дослідники обґрунтовано використовують поняття релігійної ідентичності.

Спробуємо розглянути релігійну ідентичність українського суспільства крізь призму її маніфестації на трьох ключових рівнях – інституалізованого релігійного середовища; конфесійно-церковних орієнтацій населення; персональної релігійної самоідентифікації.

Інституалізоване релігійне середовище. Українці успадкували від своїх предків унікальну рису національного характеру – допустимість функціонування інакшости, тобто можливість співіснування відмінних

світоглядних систем та уявлень. Дану рису не вдалося демонтувати навіть за часів тривалого панування тоталітарного російсько-комуністичного режиму. Вона стала основою духовно-релігійного відродження в Україні на початку 90-х років минулого століття.

Імплементація принципів свободи совісті та свободи релігії визначає поліконфесійну зорієтованість українського суспільства. Нині у ньому представлений увесь спектр відомих у світі релігійних згромаджень – українські рідновіри, православні, католики, протестанти, мусульмани, юдеї, буддисти, даосисти, харизмати, неоязичники тощо. Загалом більше сотні віросповідних течій, напрямів і толків, інституалізованих в рамках 34 663 релігійних організацій [1]. Майже 97% з них належать до різних напрямків християнства.

Православ'я залишається в Україні найпоширенішим віросповіданням. Сукупно православні структури становлять 55% від загальної релігійної мережі. Найбільшими серед них є Православна церква України (ПЦУ) – 8511 об'єднань і так звана Українська православна церква, а по суті московський патріархат, себто РПЦ в Україні – 10118 осередків [1].

Після відкритої повномасштабної збройної російської агресії відчутно активізувалися зусилля щодо суспільного стримування УПЦ (МП) через її підпорядкованість релігійному центру у державі-агресорові та виражену антиукраїнську діяльність. За даними вітчизняної соціології, обмеження щодо УПЦ (МП) на державному рівні підтримує 80 % респондентів [2], [3, с. 24].

Визначальним маркером демократичности й толерантности міжконфесійних відносин в Україні слугує функціонування низки представницьких релігійних об'єднань. Найвідоміше з них – Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій (ВРЦРО).

Конфесійно-церковні орієнтації населення корелюють із інституційними параметрами релігійного середовища України. Про це, зокрема, свідчать соціологічні дослідження провідних аналітичних центрів у нашій державі. Між ними, звичайно, є певні фактологічні відмінності. Однак загальної тенденції вони не спростовують.

Ключова теза: в Україні переважна частка населення ідентифікує себе з православ'ям. За результатами опитування, проведеного КМІС восени 2024 року, 70% респондентів засвідчили приналежність до православної традиції, 7% віднесли себе до греко-католиків, 2% – до протестантських деномінацій, 1% – до римо-католиків [2]. Дані Центру Разумкова, що підсумовують 2025 рік, у відповідному розрізі виглядають наступним чином. 58% опитаних назвали себе православними, 12% – греко-католиками, 3% – протестантами, 1% – римо-католиками. Ще одна цікава група – просто християни – склала

10% [3, с. 11]. Обидва дослідження привернули увагу до факту практично нульової присутності послідовників інших віросповідань.

Провідною тенденцією останніх семи років в українському православ'ї є масштабна зміна юрисдикційної ідентичності релігійними громадами та окремими віруючими. Цей процес обумовлений кількома важливими факторами – утворенням ПЦУ, отриманням нею Томосу про автокефалію та російським відкритим воєнним нападом на Україну 24 лютого 2022 року. Його векторність означена масовим переходом парафій із підпорядкування т. зв. УПЦ (МП) до ПЦУ та збільшення вірян останньої. Характерне підтвердження даної тенденції віднаходимо у вже згаданому дослідженні Центру Разумкова «Українське суспільство, держава і церква під час війни. Церковно-релігійна ситуація в Україні-2025», презентованому 4-го березня 2026 року в Укрінформі за участі авторів цих тез. Згідно наведених даних, частка вірних ПЦУ у 2025 році становила 42%, а частка вірних т. зв. УПЦ (МП) – всього 5%. До 24 лютого 2022 року ці цифри становили відповідно 24% та 13% [3, с. 11].

На серйозних втратах філії РПЦ в Україні звернули увагу у Державній службі України з етнополітики та свободи совісті. Впродовж 2022–2025 років майже 1400 громад вийшли з юрисдикції УПЦ МП та доєдналися до ПЦУ [4].

Важливо розуміти, найбільші православні юрисдикції в Україні виступають символами різних політико-ідеологічних ідентичностей. ПЦУ позиціонує себе як цілком державницька й національно орієнтована церква, котра підтримує проєвропейський вектор поступу України. Свою діяльність ПЦУ скеровує на зміцнення духовно-культурного суверенітету Української Держави.

Натомість т. зв. УПЦ (МП) вирізняє виражений проросійський курс, невизнання загарбницької війни росії проти України, заперечення автокефального статусу ПЦУ та неприйняття цінностей Європейського Союзу. У суспільній свідомості українства ця церковна інституція асоціюється, насамперед, із рупором московської пропаганди та агресії.

Відтак вона різко втрачає авторитет релігійного репрезентанта загальноукраїнської ідентичності. Сьогодні ця місія значною мірою переходить до ПЦУ та УГКЦ, які позиціонують себе у статусі спадкоємців давньої Київської Церкви.

Персональна релігійна самоідентифікація. Незважаючи на істотні національні культурно-духовні деформації у російській колоніальний період, Україна на момент проголошення Незалежності зберегла значний рівень індивідуальної релігійності. 1991 року віруючими себе означили 48% опитаних, а в 2000-му вже – 58%. Впродовж наступного

десятиліття цей показник зріс до 71%, і в подальшому з невеликими коливаннями частка віруючих громадян складала у середньому 70%.

Експерти Центру Разумкова зафіксували два стрімкі піднесення релігійності серед населення. Обидва пов'язані з російською військовою агресією. У 2014 році частка віруючих зросла з 67% до 76% із подальшим зниженням до 68% наприкінці 2021 року. На повномасштабний відкритий військовий напад РФ на Україну 24 лютого 2022 року українці знову відреагували збільшенням частки віруючих до 74% із поступовим пониженням до 70% у 2025 році [3, с. 9].

Характерно, що релігійність українців має виражені регіональні, вікові, статеві та інші особливості. Традиційно жителі західних областей є більш віруючі, аніж жителі східних областей України. Жінки релігійніші за чоловіків. Рівень релігійності у старших вікових групах вищий, ніж у молодших. Мешканці міст поступаються своєю релігійністю мешканцям сіл.

У 2018 році американський дослідницький центр Pew провів дослідження на предмет виявлення релігійності європейців. Воно охопило 34 країни. Україна посіла 11 сходинку з показником 31% дуже віруючого населення. Лідером рейтингу стала Румунія (55% дуже релігійних жителів) [5].

Незважаючи на задекларовані високі показники, сучасна релігійність українців має певні особливості. Насамперед вона значною мірою носить позірний, декларативний характер (винятком є західні області України, де вдалося зберегти ритм релігійного життя, наближений до природного). Спостерігається вельми слабка кореляція між віднесенням себе до віруючих і визнанням важливості для життя релігійної людини тих чи інших віросповідних та обрядових аспектів, не говорячи вже про їх дотримання у реальному житті. Про інертний характер віри українців свідчить і той факт, що, наприклад, із близько 65% громадян, котрі визнали вплив на власне виховання православного середовища, більшість не володіє інформацією щодо догматичних, культових та організаційних рис православ'я. Тобто із заявленого громадськістю високого ступеня релігійності зовсім не випливає належна релігійна грамотність широкого загалу.

З іншого боку, інституалізовані прояви релігійності поступаються місцем приватним формам. Це підтверджується тим, що чимало людей, котрі ідентифікують себе як віруючі, одночасно заперечують власну належність до якоїсь конфесії чи релігійної організації. У таких випадках релігійність фактично не виходить за межі суто індивідуального, непоширюваного, часто предметно хаотичного психо-емоційного переживання, що має певний сенс хіба що для безпосереднього суб'єкта даного переживання в окремі моменти його буття.

Потужним чинником стимуляції релігійної ідентичності українців стала низка законодавчих актів, зокрема, Закон України «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій» № 3894-IX від 20.08.2024 року. Він отримав позитивний відгук українського суспільства. Наприклад, посилаючись на даний Закон України, Ради церков при Чернівецькій та Кіровоградській ОДА у вересні 2024 року виключили зі свого складу т. зв. УПЦ (МП) через її пов'язаність із Росією та РПЦ. Так проявляється інституційна релігійна ідентичність засобами дієвості персональної.

Нині процес реалізації цього Закону України зіштовхнувся з агресивним юридичним протистоянням із боку т. зв. УПЦ (МП). На жаль, суди не поспішають задовольняти позови на користь Української Держави [6]. Таким чином, українська нація стає заручником НЕ реформованої судової системи, котра НЕ підтримує активні дії української державної влади. Відтак навіть нівелюються зусилля СБУ та РНБО на чолі з Президентом України щодо нейтралізації агентурної мережі й діяльності потенційних колаборантів із середовища УПЦ (МП) [7, 8].

Література:

1. Звіт про мережу релігійних організацій в Україні станом на 1 січня 2025 року (за даними обласних державних (військових) адміністрацій). Форма 1. *Державна служба України з етнополітики та свободи совісті (ДЕСС)* : веб-сайт. URL: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1GBcBU38ow83NQaMPzXTO5pE2teGqwPtH/edit?gid=1760660149#gid=1760660149> (дата звернення: 06.03.2026).

2. Релігійна самоідентифікація українців, ставлення до створення єдиної Православної Церкви та до Закону про заборону окремих релігійних організацій. *Київський міжнародний інститут соціології (КМІС)* : веб-сайт. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1443&page=1> (дата звернення: 06.03.2026).

3. Українське суспільство, держава і церква під час війни. Церковно-релігійна ситуація в Україні – 2025: інформаційні матеріали. *Центр Разумкова* : веб-сайт. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2026/03/01/2025-Religion-UKR.pdf> (дата звернення: 06.03.2026).

4. Із УПЦ (МП) до ПЦУ перейшло майже 1,4 тис. релігійних громад у 2022–2025 рр. – Держетнополітики. *Інтерфакс-Україна* : веб-сайт. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/1134652.html> (дата звернення: 06.03.2026).

5. Україна 11-та за релігійністю в Європі. Росія відстає. *Українська правда* : веб-сайт. URL: <https://www.prawda.com.ua/news/2018/12/6/7200388/> (дата звернення: 06.03.2026).

6 Верховний Суд відмовив в арешті майна і рахунків Київської митрополії УПЦ МП. *УКРІНФОРМ* : веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/4070426-verhovnij-sud-vidmoviv-v-aresti-majna-i-rahunkiv-kiivs-koi-mitropolii-upc-mp-advokat.html> (дата звернення: 12.03.2026).

7. СБУ ліквідувала агентурну мережу РФ, яка діяла під прикриттям релігійних спільнот. *РІСУ* : веб-сайт. URL: https://risu.ua/sbulikvidovala-agenturnu-merezhu-rf-yaka-diyala-pid-prikrityam-religijnih-spilnot_n162937 (дата звернення: 24.03.2026).

8. Предстоятель УПЦ МП Онуфрій і далі на Богослужіннях поминає Патріарха РПЦ Кирила (25.01.2026). *РІСУ* : веб-сайт. URL: https://risu.ua/predstoyatel-upc-mp-onufrij-i-dali-na-bogosluzhinnyah-pominaye-patriarha-rpc-kirila_n161815 (дата звернення: 13.03.2026).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-669-0-70>

LITERATURE AS A SPACE OF HUMANITARIAN SOLIDARITY: EMPATHY, MEMORY, AND INTERCULTURAL DIALOGUE

ЛІТЕРАТУРА ЯК ПРОСТІР ГУМАНІТАРНОЇ СОЛІДАРНОСТІ: ЕМПАТІЯ, ПАМ'ЯТЬ І МІЖКУЛЬТУРНИЙ ДІАЛОГ

Zymomyra I. M.

*Doctor of Philological Sciences,
Professor,
Head of the Department of Theory and
Practice of Translation,
Faculty of International Economic
Relations,
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Зимомря І. М.

*доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та
практики перекладу
факультету міжнародних
економічних відносин,
Ужгородський національний
університет
м. Ужгород, Україна*

In contemporary humanitarian discourse, the category of international solidarity is becoming increasingly prominent, especially in the context of global challenges related to armed conflicts, mass migration, human rights violations, and cultural transformations. Literature, as a specific form of symbolic representation, plays an important role in structuring the experience of intercultural interaction, shaping ethical models of coexistence, and constructing narratives that articulate the humanitarian dimension of solidarity [8]. As Martha Nussbaum convincingly notes,